

MØTER SOM GIR NÆRING

Foto: Ørjan Bertelsen, Nordnorge.com

LÆRINGS- OG OMSORGSTJENESTER I REINDRIFTA
REINDRIFTA - FAMILIEBASERT NÆRING MED UNIK KOMPETANSE

En introduksjon og startupguide fra prosjekt Ut på vidda

Ut på vidda – hvorfor det?

Mange reindriftsfamilier kan ha behov for tilleggsnæring som gir økte inntekter. En levende kultur, naturen, dyra og menneskene er en god kilde til læring, mestring og trygghet. Møter som gir næring. Ut i fra dette kan reindriftsfamilier tilby tjenester som barn, unge, voksne og eldre har behov for.

Ut på vidda – lærings- og omsorgstjenester i reindriften er et nasjonalt prosjekt igangsatt for å fremskaffe kunnskaper om behov, brukere og hva du som reineier må vite noe om før etablering.

Målet er å få etablert tilbud til barn, unge og voksne som trenger å lære i praksis, finne fellesskap og gode relasjoner og få kunnskaper om samiske samfunn og reindriftnæringen.

Det finnes tilsvarende tilbud i landbruket. Ut på vidda bygger videre på erfaringer og kunnskaper vi har i Norge fra Inn på tunet gjennom 15 år.

“
God omsorg er å bli sett og tatt vare på for den du er. God livskvalitet er læring, mestring, trivsel og tilhørighet

STATUS

Reindriftsfylkene er Finnmark, Troms, Nordland og Trøndelag/Hedmark, disse har til sammen om lag 140 kommuner. Befolkningen består av samiske og norske innbyggere, samt en andel vestlige og ikke vestlige innvandrere.

Tabell A og B: Befolkning i reindriftsfylkene (tall fra SSB 2014).

Befolkning	Barn 0-5 år	Barn 6-17 år	Voksne	Totalt
Trøndelag	31 293	63 981	369 037	464 311
Nordland	15 045	33 551	191 659	240 255
Troms	10 669	22 876	133 743	167 288
Finnmark	4 755	10 670	59 566	74 991

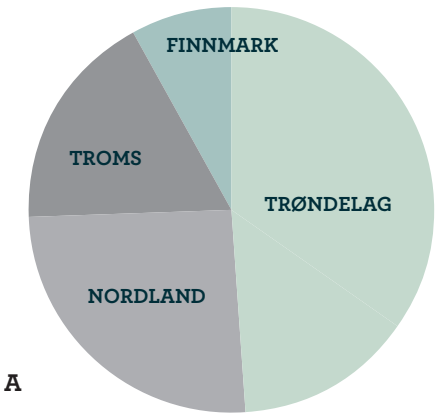
Befolkningstall for Hedmark er ikke tatt med.

Reineiere i alle fylkene har gjennom flere år fra tid til annen invitert barnehager og skoleklasser til reingjerdet i forbindelse med samling og merking. Dette er positivt, men ikke nok til at det blir tilleggsnæring ut av det.

Bodø kommune har gjennom 10 år gitt alle 6. klassinger mulighet til å besøke Ersvika Sami siida for en dag for å bli kjent med den samiske kulturen, livet og arbeidet i siida. I Hattfjelldal har reineier Ragnhild Sparrok Larsen tatt i mot skoleklasser hver høst.

Reindriftsfamilier har ofte gode ressurser og solide kunnskaper om egen næring. Reindriftsfamilien har gjerne flere kompetanser som for eksempel pedagoger, sykepleiere eller andre profesjoner.

Reindriftsfamiliens kunnskaper og en genuin samfunnsinteresse, er et godt utgangspunkt for å satse på Ut på vidda som tilleggsnæring.

A

Samisk reindrift (tall 31.3.2017)	Siidaandeler (driftsenheter)	Personer i siidaandeler
Øst-Finnmark	166	924
Vest-Finnmark	214	1519
Troms	50	212
Nordland	42	230
Nord-Trøndelag	39	190
Sør-Trøndelag/Hedmark	30	158
Sum	541	3233

Ref Rapport ressursregnskapet, Landbruksdirektoratet 2016/2017.

Til tjeneste for store og små mennesker

I Norge trenger fortsatt barn, unge og voksne å lære mer om det samiske folket, historien, kulturen og reindriftsnæringen. Kunnskaper, forståelse og aksept for ulikhet, bidrar til å bygge broer og å hindre konflikter mellom folkegrupper og næringer.

BEHOV

Det er behov for en tilleggsnæring som kan gi ekstra inntekter til reindriftsfamilien. Tjenester som kjøperne er villig til å betale for og som etterspørres.

I dag er reiseliv og lokalmatproduksjon tilleggsnæringer som de fleste kjenner til. Nå kommer Ut på vidda som et nytt alternativ.

Kommunene uttrykker et behov for å bruke reindriftsfamilienes tilbud til barn, unge, voksne og eldre. I barnehager og grunnskoler er det behov for å gi et innblikk og et nært møte med det samiske.

“

Barn og unge kan oppleve skolevegring, mobbing og krenkelser, stress, ensomhet, angst, depresjon, oppmerksomhetsvansker eller ADHD. Tilrettelagte tilbud som Ut på vidda, kan være til hjelp for elever som sliter på skolen.

VISSTE DU AT

SJU FAKTORER FOR GOD PSYKISK HELSE OG LÆRING

- Identitet og selvrespekt. Følelsen av å være noe verdt
- Mening i livet. Følelsen av å være del av noe som er større enn en selv, at det er noen som trenger en
- Mestring. Følelsen av at man duger til noe
- Tilhørighet. Følelsen av å tilhøre noe/noen og høre hjemme et sted
- Trygghet. Kunne føle, tenke og utfolde seg uten å være redd
- Sosial støtte. Noen som kjenner en og bryr seg om en
- Sosialt nettverk. Noen å dele tanker og følelser med, være del av et fellesskap

Å lære i praksis

Den generelle læreplanen åpner for muligheten å lære i praksis. Det oppfordres til å ta i bruk omgivelsene i undervisningen. Undervisningen må generelt initiere kontakt med nærområdet til skolen og gjøre bruk av de ressursene som ligger der.

Tilpasset opplæring er begrep som legitimerer bruk av variasjon og bruk av ulike alternative opplæringsarenaer. Ulike elever med ulike læringsforutsetninger krever mange og varierte læringsformer og miljø. (Ref Kunnskapsløftet og læreplanen LK06). Kommunene har her en mulighet til å gi innhold til den samiske undervisningen og også ta ansvar for å tilpasse opplæring. Tilrettelagte tilbud som Ut på vidda kan møte dette behovet.

Foto: Egil Revhaug

Hvem er kjøperne?

Kjøperne er kommuner og staten. Flere kommunale tjenester, fylkeskommunen og statlige institusjoner har uttrykt behov for alternative lærings- og omsorgsarenaer for sine innbyggere.

I kommunene kan enhetsledere og ansatte innenfor oppvekst og helse-/sosial kontaktes for et samarbeid om tilrettelegging av tjenester.

I Fylkeskommunen er videregående skoler aktuelle kjøpere.

I Staten er BUF-etat (barnevern), NAV arbeid og høyere utdanningsinstitusjoner aktuelle.

Ikke alle kommuner, videregående skoler, Barnevernet, NAV arbeid eller høyskoler har samme behov. Du tar kontakt med din kommune, nabokommuner, eller de stedlige statlige kontorene for en samtale om behovene deres. Dette er en del av forarbeid og markedsarbeid som må til før du etablerer deg med Ut på vidda-tilbud.

“

Siida kan være et sted for læring og omsorg, - tett på reindriftsfamilien, samisk kultur og språk, dyrene, naturen rundt og det daglige arbeidet. Målet er mestring, utvikling og trivsel for den enkelte.

Mangfoldige brukere

Mange mennesker, både med og uten samisk bakgrunn, har behov for tilrettelagte aktiviteter, sosialt fellesskap og mulighet til å lære i praksis. Prosjekt Ut på vidda har hatt møter med utvalgte kommuner, og flere ulike brukergrupper trekkes frem som aktuelle.

Eksempler på enkeltbrukere, eller grupper:

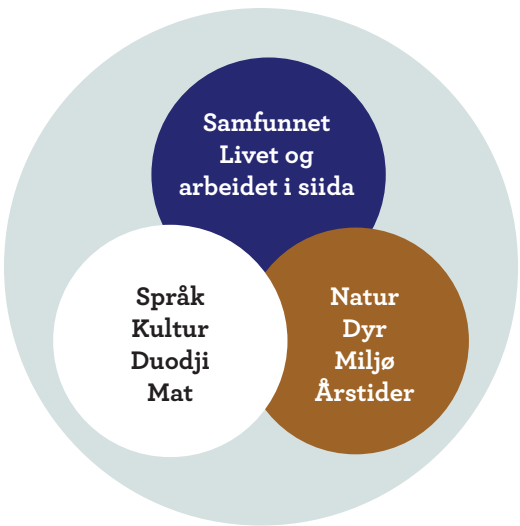
- barn eller unge som strever med å lære på skolen, eller som strever med sosiale relasjoner
- skoleklasser i grunnskolen og barnehager
- barn under barnevernsomsorgen
- unge arbeidsledige som trenger arbeidstrening og meningsfylte aktiviteter
- unge som står i fare for å falle ut av videregående skole
- unge som trenger praksisplass
- voksne som tar høyere utdanninger, for eksempel lærere, barnevernspedagoger, sykepleiere, psykologer, sosionomer med flere.
- unge og voksne i rus- eller psykiatriomsorg
- eldre hjemmeboende med tidlig demens
- dagaktiviteter for flyktninger og asylsøkere for integrering i samfunnet
- andre som trenger å lære mer om reindriftsnæringa og det samiske organisasjoner, bedrifter, frivillige

Mangfoldig hjelp

Reindriften med siida - arbeidsfellesskapet og boplassen kan hjelpe barn og voksne til

- bedre selvfølelse gjennom mestring og læring i praksis
- mer kunnskaper og innsikt i samiske samfunn, kultur og historie
- øve ansvarsfølelse og empati gjennom kontakt med mennesker og dyr
- bruke sanser
- fysisk aktivitet og gode opplevelser
- styrket identitet gjennom å bli bedre kjent med sine røtter
- trygghet i sosiale relasjoner
- opplevelser og minner for livet

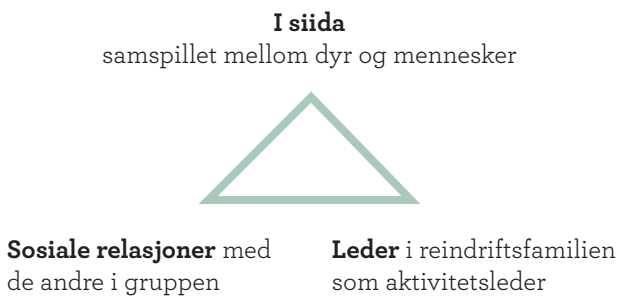
Hensikten med Ut på vidda er å bruke reindrifta, siida og naturen rundt som ressurs og arena for meningsfylte aktiviteter, mestring, personlig utvikling og trivsel.

Sosiale ferdigheter demper ensomhet og følelsen av å være utenfor

Ut på vidda-tilbud kan også defineres som arena for relasjonstrening og utvikling av sosiale ferdigheter gjennom samarbeid og fysisk aktivitet. Mange barn og unge har et behov for en alternativ læringsarena hvor fysisk aktivitet, relasjonstrening og å lære i praksis gir ønskede faglige mål og personlig utvikling. Denne type alternative mestringsarenaer kan være positivt for psykisk helse, og dempe opplevelser av å være ensom og utenfor. Kontakten med dyr lærer empati, ansvar og å uttrykke følelser.

DET GODE SAMSPILLET

ANSVAR OG SAMARBEID

Faglig ansvar

- Skolen/barnehagen
- Behandlingsinstitusjon

SAMARBEID OM TILRETTELEGGING

Tilbyder har ansvaret for HMS, dyrevelferd, utstyr og bygninger i siida (boplassen og reingjerdet)

Prosjektet Ut på vidda sitt oppdrag

Prosjektet er et nasjonalt prosjekt for reindriftsfylkene Finnmark, Troms, Nordland og Trøndelag og har som oppgaver å:

- avklare behov for ny tilleggsnæring
- være informasjonsknutepunkt for tilbydere og kjøpere
- gi råd- og veiledningsstøtte til reineiere som ønsker å etablere tjenester
- stimulere til samarbeid og nettverk

Be om å bli medlem av facebookgruppa: **Ut på vidda**
I facebookgruppa kan du få et nettverk å spørre til råds, samt få jevnlig informasjon og tilgang til nyttige artikler. Prosjektleder Ethel Seljevold er administrator for gruppa.

PROSJEKTLEDER UT PÅ VIDDA

Prosjektleder er lett tilgjengelig for veiledning, henvisning og svarer på spørsmål.

Send en e-post til
Ethel Seljevold:
fmtrese@fylkesmannen.no
eller ring 77 64 20 11.

Sekretariatet har oversikt over kontaktpersoner og har et kontaktnett hos Fylkesmennene i reindriftsfylkene, fylkeskommunene, kommunene og i Innovasjon Norge.

TILSKUDD, LÅN OG FINANSIERING

Prosjekt Ut på vidda har ikke avsatt midler som etablerere kan søke på. Prosjektet kan dekke utgifter til kompetansetiltak i regi av prosjektet, for eksempel studieturer, kurs, samlinger og utvikling av godkjenningsordning. Det finnes flere andre kilder til tilskudd og lån for etablerere og kommunene.

Mer info om tilskudd, lån og finansiering . Kontakt prosjektleder for Ut på vidda. Dette gjelder både for etablerere og kommuner.

Nyttige nettsteder for tilskudd og lån:

- Innovasjon Norge
- Landbruksdirektoratet
 - reindriftens utviklingsfond RUF
- Sametinget
- Fylkeskommunen, sjekk midler til næringsutvikling i ditt fylke
- Kommunene har næringsfond, sjekk i din kommune

Foto: Frank Andreassen www.nordnorge.com

Hvor kan du få lære mer om brukerne?

Mange reineiere har gode ressurser og stor kunnskap om reindriftsnæringa. Det finnes gjerne godt utdannede folk i reindriftsfamilier som pedagoger, sosionomer, sykepleiere, eller andre yrkesgrupper. Behovet for kurs vil variere ut fra hva slags kompetanse og erfaring man har fra før. Kunnskap om brukerne er med på å sikre god kvalitet.

Kjøper og tilbyder (reineier) må samarbeide om tilpasning av tjenestene til brukernes forutsetninger og behov. Brukerne kan gjerne være medvirkende.

Prosjektet vil legge til rette for at etablere får relevant Helse-, miljø- og sikkerhetskurs. Som en start anbefales at etablerer tar et førstehjelpskurs. Slike kurs arrangeres ofte i nærområdet.

Etablerere vil ellers få tilbud om å delta

- på studietur
- på samlinger for å bygge nettverk og dele erfaringer
- i nettverk
- på relevante dagsaktuelle kurs som Innovasjon Norge arrangerer

I tillegg vil prosjektet vurdere behovet for å utvikle, eller formidle kurs innenfor ulike fagområder tilpasset ulike målgrupper, samt opprette mentorordninger.

Godkjenningsordning

Skal du være godkjent Ut på vidda-tilbyder vil du etter hvert fullføre en godkjenningsordning. Det er Matmerk i Oslo som drifter godkjenningsordninger på oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet (LMD). Godkjenningsordningen skal sikre brukerne den tiden de er i siida, boplassen eller reingjerdet mot farer og ulykker. Det er også et tydelig krav og en trygghet for kjøperne at tilbyderne har godkjenning.

Dette gjør at det blir lettere å selge inn sine tjenester til kommuner og staten.

Matmerk vil stille krav til Siida, reingjerdet eller boplassen for oppbevaring av utstyr. Det skal alltid være voksne til stede ved kontakt med dyr og ved bruk av utstyr.

I godkjenningsordningen inngår spesialtilpasset

- Grunnleggende HMS-kurs beregnet for lærings- og omsorgstjenester
- Førstehjelpskurs
- Kurs i kvalitet og sikkerhet

Du kan lese mer på: matmerk.no

Her ser du hvordan godkjenningsordningen for **Inn på tunet** er. Tilbud om tiltak som fører til godkjenning kommer i løpet av 2018 evt tidlig 2019.

SAMARBEID

Kommunesamarbeid

Det er ønskelig med samarbeid mellom distriktskommuner, slik at befolkningsgrunnlaget er tilstrekkelig for å kjøpe en viss mengde lærings- og omsorgstjenester

Samarbeid mellom reineiere

Brukergruppene i kommunene er mange, noe som vil kreve at reineier velger ut en to brukergrupper. Det tar tid å bygge opp kunnskaper og erfaringer. Etter hvert vil et begrenset antall brukergruppe svare seg med god kvalitet og godt omdømme fra brukere og kjøpere.

I neste omgang kan reineiere velge brukergrupper som andre ikke har valgt. På den måten får mange brukergrupper tilbud. Vi kan også se for oss at reineiere kan samarbeide om sesonger, ved sykdom eller stor etterspørsel.

All erfaring tilsier at nettverk må vies oppmerksomhet helt fra starten av oppbygging av ny næring. Det er en stor fordel å lære av hverandre, finne nye løsninger og

måter å samarbeide på. Prosjektet vil bistå arbeidet med nettverk og samarbeid.

Samarbeid mellom kommunen og reineier (tilbyder)

Erfaringer fra Inn på tunet i landbruket viser at god kommunikasjon, kontakt og samarbeid mellom tilbyder og kommunen (kjøper) er av stor betydning. Kommunen må være med i tilrettelegging av tjenestene, slik at de er godt tilpasset brukernes forutsetning.

Prosjektet har opprettet en egen facebookgruppe. Be om å bli medlem!

 Ut på vidda

“

Formålet med prosjektet er å utvikle reindriftsnæringen, der lærings- og omsorgstjenester styrker inntjeningen, samtidig som lokalsamfunnet får gode og tilpassede tilbud til sine brukere, både for de som har samiske røtter og identitet, og andre.

Faglig forankring

Landbruket har siden 2002 høstet erfaringer fra sin satsning på tilleggsnæringen grønn omsorg, som er lærings- og omsorgstjenester i landbruket. I dag benevnes dette som Inn på tunet. Du finner mer på den nasjonale nettsiden her: matmerk.no/no/inn-pa-tunet

Regjeringen har utformet en nasjonal strategi for Green care, den finner du her: bit.ly/greencarestrategi

Reindriften startet sitt prosjekt Ut på vidda i 2016. Dette er lærings- og omsorgstjenester i reindriften og i regi av reindriftsfamilier. Prosjektet samler nyttig informasjon og lenker fremover her: bit.ly/utpaviddastart

Det har vært pågående forskning og utviklingsprosjekter knyttet til Inn på tunet gjennom mange år. Flere forskningsprosjekter viser til gode resultater knyttet til dyreassistert intervensjon som betyr samspill mellom dyr og mennesker. Vi viser til stoff om forskning og forskningsprosjekt med tema grønn omsorg og naturbaserte intervensjoner: bit.ly/forskningsprosjekt

Se også henvisninger til forskning på hjemmesiden til Nordic green care network: bit.ly/greencarenetwork

Universitetet i Agder har oversikt over forskningsprosjekter, forskningsresultater og forskernetterket i antrozologi i Agderregionen og i det nordiske forskningsnettverket Green care and Naturebased interventions.

Referanser og nyttige lenker til hjemmesider med fagstoff

[Helsenorge.no](https://helsenorge.no)

mentalhelseungdom.no

forskning.no

leve.no

kriser.no

psykologiforeningen.no

statensbarnehus.no

ung.no

sinnetshelse.no

psykiskhelse.no

adhdnorge.no

udir.no/nullmobbing

“
*Dyr kan møte brukerens behov for berøring, sosial støtte, som overføringsobjekt og sosial katalysator**
- Christine Olsen, doktorgrad i dyreassistert intervensjon
**erfaringskompetanse.no/nyheter/medisinfrie-tilbud-dyreterapi*

Fra inneklasserommet til uteklasserommet. Fra papir og blyant til kniv og trestykke. Mange steder å lære på og mange måter å lære på.

HVORDAN GÅ I GANG?

FASE 1

Skal/skal ikke

Kjernespørsmålet er om du liker å arbeide med mennesker, om du har tid og om du ønsker å satse for å bygge opp en tilleggsnæring for familien.

Vi anbefaler at du tar deg tid til å tenke gjennom dette, hva du har lyst til og hva du har tid til. Tenk gjennom hvilke ressurser du og din familie har, både menneskelig og materielt, som er relevant for å starte opp. Kanskje har du ressurser som du selv ikke ser i øyeblikket? Hvilke mennesker har du lyst å arbeide med, barn, unge, voksne eller eldre, eller kanskje flere grupper?

Les deg litt opp på de hjemmesidene vi har vist til i denne brosjyren. Sjekk behov i din kommune og i nabokommuner, gjerne også i stedlige statlige etater og videregående skoler. Bli med på studieturer eller besøk andre som har vært i drift en stund. Innovasjon Norge Arktisk kjører ofte korte relevante kurs i nærheten av deg. Kurstilbud finner du på [innovasjon Norge.no](https://www.innovasjon Norge.no)

Prosjektleder for prosjekt Ut på vidda kan være en samtalepart for deg, både for tips og råd og for henvisning til nyttige kontakter.

FASE 2

Planlegging og forretningsplan

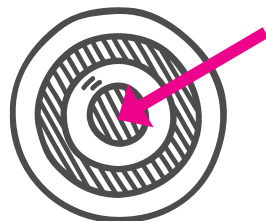
Du skal nå gå nærmere inn i hva du har av tilgjengelige ressurser og hva du trenger for å komme i gang

Investeringer og finansiering

- hva trenger du? Lavvu, gamle, andre bygninger, utstyr, dyr?
- hvordan skal du finansiere det, trenger du lån eller tilskudd?
- hva trenger du av kurs, HMS-kurs og hvor kan du få det?
- hvilke avtaler er det nødvendig å inngå (med reinbeitedistriktet, leverandører, innleie av personell med mer)
- skal du tilby dine tjenester hele året, eller i en sesong eller andre årstider
- innholdet i tjenestene, hvordan skal du tilpasse til dine brukergrupper
- tilgjengelighet

Markedsføring og salg

- hva er behovet i din kommune, nabokommuner, videregående skoler og statlige etater i nærområdet
- hvem er dine potensielle kunder og hvordan skal du nå dem
- priser
- salgskanaler
- Du vil trenge navn/logo, hjemmeside, facebookside, og kanskje en kortfattet brosjyre

FASE 3

Iverksetting av planer

Forberede oppstart ved å få på plass det du har planlagt

Hvordan kan kjøpere og brukere finne fram til deg og ditt tilbud?

Kom deg på nett. Du trenger ikke være på alt, men finn deg en kanal du kan fortelle om ditt tilbud og hvor du når din målgruppe. Hjemmeside og en kanal til, kan holde. F.eks.: Hjemmeside, Facebook, Twitter, Instagram, Youtube.

Kontakte aviser og radio, fortelle dem om oppstart og invitere på besøk

Inngå nødvendige avtaler

FASE 4

Drift

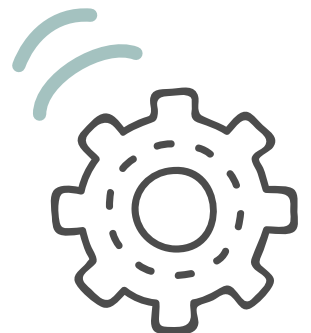
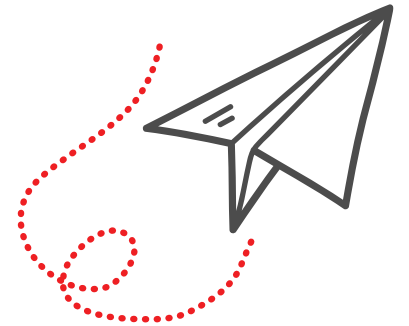
Alle som starter vet at de går inn i en prosess der de lærer av erfaringer og endrer rutiner og praksis, slik at produktet stadig blir bedre

Oppsøke aktuelle kjøpere, invitere til besøk, foreslå samarbeid om tjenester.

Bli med i nettverk for erfarings- og kunnskapsdeling.

Hold kontakt med kjøperne, send gjerne korte rapporter og bilder fra aktivitetene.

Hold øye med hva brukerne synes om dine tjenester, er de fornøyd, trives de?

Hold øye med hva brukerne synes om dine tjenester - er de fornøyd, trives de?

Foto, fra venstre: www.visithelgeland.com, Trym Ivar Bergsmo og Magnus Strøm / nordnorge.com

UT PÅ VIDDA

Prosjektet Ut på vidda eies av Landbruks- og matdepartementet (LMD) i samarbeid med Norske Rein-driftssamers Landsforbund (NRL). Sametinget og Kommunal- og moderniserings- departementet er også representert i styringsgruppa. Fylkesmannen i Troms har sekretariatet og prosjektleder. Prosjektet startet 1.1.2016 og avsluttes 1.1.2019

Lærings- og omsorgstjenester i reindrifta defineres som tilrettelagte og kvalitetssikrede tilbud med samiske siida (fellesskapet, boplassen, reingjerdet) som sted, med tett relasjon til samisk kultur, håndverk, tradisjoner, historie, folk og språk. Sentralt ligger et krav om godt samarbeid mellom kommunens fagpersonell og reineier som skal utvikle tilbudet. Det er alltid kjøpers faglige instans som har det faglige ansvaret. Brukernes stemme og medvirkning er viktig å få med. Reineier har ansvaret for å ivareta krav om helse, miljø og sikkerhet.

Mer om Ut på vidda finner du her:
bit.ly/utpaviddastart

Kontakt

Prosjektleder Ethel Seljevold
epost fmtrese@fylkesmannen.no
telefon 77 64 20 11 / mobil 975 12 870

Fylkesmennene i Finnmark, Troms, Nordland og Trøndelag har også kontaktpersoner for Ut på vidda-prosjektet:

Karianne Varsi, Fylkesmannen i Finnmark
Ellen Margrethe Oskal, Fylkesmannen i Troms
Ingrid Roaldsen, Fylkesmannen i Nordland
Risten-Marja Inga, Fylkesmannen i Trøndelag

